

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

3-2021

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Муассис: Фарғона давлат университети.

«FarDU. ILMİY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» журналі бир йилда олти марта чоп этилади.

Журнал филология, кимё ҳамда тарих фанлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Журналдан мақола кўчириб босилганда, манба кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 2 сентябрда 1109 рақами билан рўйхатга олинган.

Муқова дизайни ва оригинал макет ФарДУ таҳририят-нашриёт бўлимида тайёрланди.

Таҳрир ҳайъати

Бош муҳаррир
Масъул муҳаррир

ШЕРМУҲАММАДОВ Б.Ш.
ЎРИНОВ А.А.

ФАРМОҢОВ Ш. (Ўзбекистон)

БЕЗГУЛОВА О.С. (Россия)

РАШИДОВА С. (Ўзбекистон)

ВАЛИ САВАШ ЙЕЛЕК. (Туркия)

ЗАЙНОБИДДИНОВ С. (Ўзбекистон)

JEHAN SHANZADAN NAYYAR. (Япония)

LEEDONG WOOK. (ЖанубийКорея)

АЪЗАМОВ А. (Ўзбекистон)

КЛАУС ХАЙНСГЕН. (Германия)

БАХОДИРХОНОВ К. (Ўзбекистон)

ҒУЛОМОВ С.С. (Ўзбекистон)

БЕРДЫШЕВ А.С. (Қозоғистон)

КАРИМОВ Н.Ф. (Ўзбекистон)

ЧЕСТМИР ШТУКА. (Словакия)

ТОЖИБОЕВ К. (Ўзбекистон)

Таҳририят кенгаши

ҚОРАБОЕВ М. (Ўзбекистон)

ОТАЖОНОВ С. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.Қ. (Ўзбекистон)

РАСУЛОВ Р. (Ўзбекистон)

ОНАРҚУЛОВ К. (Ўзбекистон)

ГАЗИЕВ Қ. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВ Г. (Ўзбекистон)

ХОМИДОВ Ғ. (Ўзбекистон)

АСҚАРОВ И. (Ўзбекистон)

ИБРАГИМОВ А. (Ўзбекистон)

ИСАҒАЛИЕВ М. (Ўзбекистон)

ҚЎЗИЕВ Р. (Ўзбекистон)

ХИКМАТОВ Ф. (Ўзбекистон)

АХМАДАЛИЕВ Ю. (Ўзбекистон)

СОЛИЖОНОВ Й. (Ўзбекистон)

МАМАЖОНОВ А. (Ўзбекистон)

ИСОҚОВ Э. (Ўзбекистон)

ИСКАНДАРОВА Ш. (Ўзбекистон)

МЎМИНОВ С. (Ўзбекистон)

ЖЎРАЕВ Х. (Ўзбекистон)

КАСИМОВ А. (Ўзбекистон)

САБИРДИНОВ А. (Ўзбекистон)

ХОШИМОВА Н. (Ўзбекистон)

ҒОҒУРОВ А. (Ўзбекистон)

АДҲАМОВ М. (Ўзбекистон)

ХОНКЕЛДИЕВ Ш. (Ўзбекистон)

ЭГАМБЕРДИЕВА Т. (Ўзбекистон)

ИСОМИДДИНОВ М. (Ўзбекистон)

УСМОҢОВ Б. (Ўзбекистон)

АШИРОВ А. (Ўзбекистон)

МАМАТОВ М. (Ўзбекистон)

ХАКИМОВ Н. (Ўзбекистон)

БАРАТОВ М. (Ўзбекистон)

Муҳаррирлар: Ташматова Т.
Жўрабоева Г.

Мусаҳҳих: Шералиева Ж.

Таҳририят манзили:

150100, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй.
Тел.: (0373) 244-44-57. Мобил тел.: (+99891) 670-74-60
Сайт: www.fdu.uz

Босишга рухсат этилди:

Қоғоз бичими: - 60×84 1/8

Босма табоғи:

Офсет босма: Офсет қоғози.

Адади: 50 нусха

Буюртма №

ФарДУ нусха кўпайтириш бўлимида чоп этилди.

Манзил: 150100, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19-уй.

Фарғона,
2021.

Н.Матхошимов, Э.Исаков Фарғона вилояти меҳнатга лаёқатли ёшдаги аҳолининг бирламчи ногиронлиги сабаблари структураси.....	203
А.Шерматов, А.Юсупова Ўқувчиларнинг математика фанидан типик хатолари ва уларни бартараф этишнинг баъзи йўллари.....	210
О.Турсунмуратов, Н.Қутлимуратов, Д.Бекчанов, М.Мухамедиев Вермикулит асосида олинган ионитнинг физик-кимёвий хоссалари.....	213
Х.Лутфуллаева Тиббиёт талабалари инглиз тилини ўрганиш жараёнида мустақил таълим олиш кўникмалари бошланғич даражасининг экспериментал тадқиқоти.....	217
И.Асқаров, Д.Ҳожиматова Таркибида ферроцен сақловчи суюқ азотли ўғитлар олиш.....	222
А.Шарафиддинов Фарғона водийси қишлоқларида халқ ғалаёнлари (XIX аср охири)	226
А.Ғаниев Тадбиркорлик маданиятининг ўзига хос ментал хусусиятлари.....	230
Х.Мухаммедова Шарлотта Бронте ижодида рамзлар тасвири.....	233
Х.Хаитов Фолчи ёки ромчи – қулги асарлардаги ҳажвий қиёфалардан бири.....	236
Г.Умаржонова Тилларда соматик сўзлар иштирокидаги фразеологизмларнинг шаклланиши.....	239
Л.Ғалимуллина Инглиз ва ўзбек тилларида антропонимли фразеологик birlikларнинг қиёсий таҳлили.....	242
И.Аҳмаджонов Морфемик birlikларнинг вазифасига кўра таснифланиши.....	245
М.Саидакбарова Мангуликка дахлдор сўз.....	249
Д.Қаландарова Карл Райхл – ўзбек фольклори таржимони ва тадқиқотчиси.....	252
И.Жўраев Бурч ва масъулиятнинг бадий-фалсафий талқинлари.....	256
Ф.Анварова, Н.Тоирова Жамиятнинг турли табақалари нутқида ишлатиладиган жаргонлар	259

МОРФЕМИК БИРЛИКЛАРНИНГ ВАЗИФАСИГА КЎРА ТАСНИФЛАНИШИ

КЛАССИФИКАЦИЯ МОРФЕМНЫХ ЕДИНИЦ ПО ФУНКЦИЯМ

CLASSIFICATION OF MORPHEMIC UNITS ACCORDING TO FUNCTION

Аҳмаджонов Илҳомжон Тоҳиржон ўғли¹

¹Аҳмаджонов Илҳомжон Тоҳиржон ўғли

–Фарғона давлат университети таянч докторанти.

Аннотация

Мақолада морфемик бирликларнинг вазифасига кўра турлари, қўшимчалар таснифидаги ўзгаришлар ёритилган. Сўз ясовчи, муносабат шакллари, луғавий шакл ясовчи морфемаларнинг номланишига изоҳлар берилган.

Аннотация

В статье описаны изменения в классификации типов, суффиксов по функциям морфемных единиц. Даны пояснения к наименованию словообразовательных, реляционных форм, лексико-образующих морфем.

Annotation

This article describes the changes in the classification of types, suffixes according to the function of morphemic units. Explanations of naming of word-forming, relational forms, lexeme forming morphemes are given.

Таянч сўз ва иборалар: морфема, аффикс, синтактик шакл ясовчи, муносабат шакллари, деривацион морфема.

Ключевые слова и выражения: морфема, аффикс, средство образования синтактической формы, формы отношения, деривационная морфема.

Keywords and expressions: morpheme, affix, syntactic forms forming means, forms of relations, derivational morpheme.

Морфемик бирликлар ўзбек тилида маъноси, вазифаси, шакл ва маъно муносабати, таркибига кўра турларга бўлинади. Морфем таҳлил олиб борилаётганда дастлаб унинг вазифаси эътиборга олинади. Лекин бу таснифланишда ўзак (етакчи морфема) ҳеч қайси таснифда ўрганилмайди. Чунки лексикология бўлимида бунга батафсил тўхталиб ўтилган. Шунинг учун етакчи морфема, яъни лексема алоҳида мустақил тил бирлиги ҳисобланади.

Морфемик бирликлар дейилганда, асосан, аффикслар эътиборга олинган, бироқ айрим лексик маъноси бўлмаган ёки гап ичида луғавий маъносини йўқотган бирликлар ҳам олимлар томонидан морфемик майдонга тортилган. Аммо морфемик бирликларнинг вазифасига кўра турлари таснифида мазкур бирликларга фикр билдирилмаган. “Табиатан систем-структур ҳодиса бўлган тил ва унинг морфем қурилиши тасвирида синтетик морфем воситалар қатори аналитик морфем воситалар, оралиқ, ёрдамчи воситалар ҳам ўз ўрнини ва изоҳини топиши керак” [1, 14].

Биз ҳам ушбу мақолада фақат аффикс ҳолидаги морфемик бирликларга

эътибор қаратдик. Олимлар морфемаларни вазифасига кўра қуйидагича таснифлашган: 1. Сўз ясовчи қўшимча. 2. Шакл ясовчи қўшимча. 3. Сўз ўзгартувчи қўшимча.

Ўзак ёки негизга қўшилиб, унинг маъноси билан боғлиқ бўлган, янги лексик маъноли сўз ҳосил қилишда иштирок этадиган қўшимчалар сўз ясовчи қўшимча дейилади: боғбон, боғдорчилик, мардона, тузла.

Сўзнинг лексик маъносини ўзгартирмай, унга қўшимча маъно қўшадиган ёки унинг грамматик хусусиятини ўзгартирадиган қўшимчалар шакл ясовчи қўшимчалар дейилади: қизча, Салимахон, каттароқ, ўнта, айтилган, ёпилмаган каби.

Сўзнинг бошқа сўзларга муносабатини, алоқасини кўрсатадиган, унинг гапда маълум гап бўлаги вазифасини бажаришини таъминлайдиган қўшимчалар сўз ўзгартувчи қўшимчалар дейилади: совғам, совғанг, совғаси; боғда, боғни, боғдан; олганман, олгансан каби” [2, 58].

“Шакл ясовчи аффиксларга феълнинг равишдош, сифатдош, отлардаги кўплик, тартиб сон шакли, феъл нисбатлари шакли, сўзларни кичрайтириш ва эркалаш

маъносини ифодаловчи аффикслар ва бошқалар киради”[3,45].

“Сўз ўзгартувчи аффиксларга эгалик, келишик ва тусловчилар (феъллардаги шахс-сон аффикси) киради”[4,46].

“Шакл ясовчи аффикслар янги сўз ҳосил қилмайди, маъносини кескин равишда бошқа қилиб юбормайди, балки ҳар хил оттенкалар орттиради, модификация қилади. Ясовчилар лексик маъно билан боғланса, булар грамматик маънога эга бўлади”[4,83]. Шунинг учун сўз ясовчи қўшимчаларни грамматик қўшимча деб бўлмайди. Улар лексик маъно билан боғланади. “Шакл ясовчилар кичрайтириш, эркалаш, чегаралаш, камлик, ошириш, кучайтириш, гумон, тахмин, эмоционаллик кабиларни билдириш – асосий маънога шуларни қўшиш билан характерланади”[5,83]. Шакл ясовчи аффикслар сўзнинг лексик маъносига эмас, грамматик маъносига таъсир қилади. Янги луғавий бирликнинг пайдо бўлиши юзага келмайди. Сўзга грамматик шакл сифатида қўшилади ва грамматик маъно ифодалашга хизмат қилади.

Олимлар томонидан аффиксларни таснифлаш турлича ҳолатни юзага келтирган. Айнан бир қўшимчанинг икки хил номланиши ёки икки хил вазифада келиши унга, яъни аффиксларга қайси тамойил асосида ёндашганлиги билан изоҳланади. Юқорида баён этилган шакл ясовчилар, сўз ўзгартувчилар кейинги давр тилшунослигида бошқа атама билан номлана бошланди. Олимлар дастлаб аффиксларни маъно ва вазифасига кўра учга бўлишган бўлса, ҳозирги таълим жараёнида иккига бўлиб ўрганилмоқда. “Қўшимчалар вазифасига кўра икки турли бўлади: а) сўз ясовчи қўшимчалар; б) шакл ясовчи қўшимчалар” [6,24]. Шакл ясовчи қўшимчалар ўз ичида яна иккига бўлинган: а) луғавий шакл ясовчи; б) синтактик шакл ясовчи. Луғавий шакл ясовчи атамаси шакл ясовчи термини билан алмашган бўлса, сўз ўзгартувчи термини синтактик шакл ясовчи атамаси билан алмашди. Синтактик шакл ясовчи атамаси ўрнида муносабат шакллари термини ҳам қўлланади.

Мактаб дарслигида луғавий шакл ясовчи қўшимчалар сирасига “отлардаги кўплик, эркалаш, кичрайтириш, ўрин ва пайтга хосликни ифодаловчи, қарашлилиқ, сифат ва равиш даражалари, соннинг

маъновий гуруҳларини ҳосил қилувчи шакллар, феълнинг вазифа шакллари, нисбат, бўлишсизлик кабилар киритилган” [6,26].

Муносабат шакллари сифатида эгалик, келишик, шахс-сон, замон, майл, боғлама кўрсатилади.

Академик лицей ўқувчилари учун чиқарилган дарслиқда шакл ясовчи қўшимчалар “синтактик муносабат ифодалаш ёки ифодаласлигига кўра икки гуруҳга бўлинган” [7,115].

Мазкур дарслиқда муносабат шакллари деб эгалик, келишик, шахс-сон киритилган, холос. Замон, майл, исмларни кесимга хословчи шакллар четда қолган. Бу аффикслар ҳам сўзларни боғлашга хизмат қилади. Алоқага киритиш даражаси келишик, эгалик сингари фаол бўлмаса-да, сўзларни кесим сифатида шакллантириши бор нарса. Сўз кесим сифатида шаклландан кейин, албатта, эга билан алоқага киришади. Боғлама, майл, замон шаклларида бундай ҳолат кузатилади. Масалан:

Навоийнинг зурриёдими,

Хоразмий авлодими,

Юртга тикиб ҳаётими,

Асрагаймиз биз

ватанни.

(А.Собиров)

Ушбу парчада зурриёд, авлод сўзлари боғлама қўшимчаси билан шаклландан. Биринчи шахс кўплиқдаги эгани ўзига тобелантириш лаёқатига эга бўлди. Тўғри, мазкур парчада эга ифодаланмаган бўлса ҳам, боғлама қўшимчасига қараб бундан англаш мумкин. Бундай ҳолат шахс-сон қўшимчасида ҳам юз беради, яъни эга ифодаланмаслиги мумкин, бироқ ўрни сезилиб туради.

Шавкат Раҳматуллаев морфемаларни вазифасига кўра қуйидагича таснифлайди: “Морфемалар бажарадиган вазифасига кўра дастлаб лексема ясовчи ва шакл ҳосил қилувчилар деган икки гуруҳга бўлинади”[8,117]. Ҳозирги мактаб дарслигида ҳам шундай тасниф мавжуд. Фақат атамаларда ўзгачалиқ мавжуд. Лексема ясовчи атамаси ўрнида сўз ясовчи термини ишлатилади. Кўпроқ амалий тилшуносликда лексема ясовчи атамасига қараганда сўз ясовчи терминидан фойдаланилади.

“Шакл ҳосил қилувчи морфемаларнинг вазифаси – мавжуд

лексемага қўшилиб, унинг турли грамматик шакллари ҳосил қилиш. Шакл ҳосил қилувчи морфемалар ўз навбатида икки хил: шакл ясовчилар ва шакл ўзгартирувчилар”[8,118]. Шакл ясовчи тушунчаси ўрта таълим муассасаларида, яъни тилнинг амалий ўрганилиши жараёнида кенгроқ маъно касб этади. Мазкур атама ўрнида луғавий шакл ясовчи термини юритилади. Шакл ясовчи сўз ясовчига зид тарзда қўйилади. Сўз ясамаган ҳар қандай қўшимча шакл ясовчи ҳисобланади. Олимнинг шакл ҳосил қилувчи қўшимчаларни иккита гуруҳга ажратиши тўғри. Бироқ шакл ясовчининг ичида яна шакл ясовчи атамасини қўллаш бироз ғализликни, атамалардаги шаклдошликни юзага келтирган. Шакл ўзгартирувчи термини ўрнида ҳозирги кунда синтактик шакл ясовчи кенгроқ қўлланилади.

“Шакл ясовчилар лексемага бошқа бир лексема билан синтактик боғланиш туфайли эмас, балки объектив воқеликка кўра маълум грамматик маънони ифодалаш талаби билан қўйилади. Шакл ўзгартирувчи морфема лексемага бошқа бир лексема билан боғланиш туфайли бирикади ва ўша лексеманинг табиатига кўра танлаб қўйилади. Шакл ўзгартирувчи морфема синтактик вазифа бажаради, дейиш қисмангина тўғри. Масалан, келишик морфемаси синтактик вазифа туфайли қўйилади, синтактик вазифа кўрсаткичи ҳисобланади. Нисбатловчи (эгаллик қўшимчаси) ҳам шакл ўзгартирувчи, лекин синтактик вазифа кўрсаткичи эмас” [8,118]. Олимнинг мазкур фикрлари қўшимчаларни олган сўзларнинг синтактик вазифаси жиҳатидан олиб қаралган. Синтаксис фақат гап бўлақларининг текшириш объекти эмас. Унда сўз бирикмаси, гап ҳам ўрганилади. Бунда эгаллик қўшимчаси ўз вазифасига эга. Сўзларни тобе ҳокимлик муносабатида эгаллик шакли фаол иштирок этади. Эгаллик аффиксининг гапда синтактик вазифа ифодаласлиги қўшимчаларнинг қўшилиш ўрнига ҳам боғлиқ. Эгаллик қўшимчаси муносабат шакллари ичидаги асосга энг биринчи бирикувчи бирлик. Бу ҳолатда синтактик муносабатни, албатта, эгаллик юзага келтирмайди. Агар эгаллик қўшимчасидан сўнг бошқа ҳеч қандай келишик шакллари келмаса, бу аффикс ҳам синтактик вазифани бажариши мумкин.

Олимларнинг сўз ясовчидан бошқа қўшимчалар ҳақидаги фикрлари бир-биридан фарқланишни юзага келтирмоқда. “Шакл ясовчи қўшимчалар ўз хусусиятига қараб икки турга бўлинади: 1) категориал шакл ясовчилар; 2) нокатегориал шакл ясовчилар.

Категориал шакл ясовчи қўшимчалар сўзларнинг ўзгариши билан боғлиқ бир бутун системани ташкил қилган грамматик шакллари ҳосил қилади ва улар маълум грамматик категорияларга, парадигмаларга бирлашади. Жумладан, от ва отлашган сўзларга хос грамматик сон, эгаллик ва келишик шаклини ясовчи қўшимчалар; феълларга хос шахс-сон шакллари, замон шакллари ва улар билан боғлиқ майл шакллари ясовчи қўшимчалар категориал шакл ясовчи қўшимчаларга киради” [9,155]. Аффиксларни уларнинг бажарадиган вазифасига қараб таснифлашда уларнинг категория ташкил қилиш ёки қилмаслиги аҳамиятга эга эмас. Чунки грамматик категория сифатида сон шакли, феъллардаги нисбат шакллари, бўлишли-бўлишсизлик кабилар ҳам ўрганилади, лекин уларнинг вазифаси сўзларни боғлаш эмас. “Муайян маъно умумийлиги остида бирлашган ва ўзаро бу маънонинг парчаланиши, хусусийлашуви асосида зидланадиган шакллар системаси грамматик категория ҳисобланади” [9,144]. Демак, қўшимчаларни грамматик категория томонидан унинг бажарадиган вазифасига қараб ажратиш тўғри бўлмайди. Грамматик категория бошқа тушунчани билдиради, синтактик шакл ясовчи бошқа тушунчани ифодалайди.

“Морфемалар функционал-семантик хусусиятига кўра икки гуруҳга бўлинади:

- 1) деривацион морфема;
- 2) грамматик морфема.”

Деривацион морфема сўзга қўшилиб, янги сўз ҳосил қилади. Янги сўз янги луғавий ва грамматик маънога эга бўлади”[9,122].

Деривацион морфемани содда қилиб айтсак, сўз ясовчи. Бу ерда атама ўзгарган, холос, қоида ва мисоллар бир хил.

“Грамматик морфема асосий хусусиятига кўра учга ажратилади:

- 1) луғавий шакл ҳосил қилувчи морфема;
- 2) синтактик шакл ҳосил қилувчи морфема;

3) луғавий-синтактик шакл ясовчи морфема.

Луғавий шакл ҳосил қилувчи морфема лексема луғавий маъносини нутққа мослаштириш вазифасини бажаради. Масалан, китоб лексемасининг семемасида бирлик ва кўплик маъноси номаълум. Сон луғавий шакл ясовчиси бўлган –лар уни кўплик томон мойиллаштиради. Бу морфеманинг ўзига хос тури луғавий-синтактик шакл ҳосил қилувчи морфема бўлиб, луғавий маънони муайянлаштириш, нутққа хослаш билан бирга (келган), (ўқиғач), сўзни синтактик алоқага киритади: ўқиғач бола, ўқиғач гапирмоқ” [9,122]. Мисолларда келтирилган –ган ва –гач аффикслари ҳам синтактик муносабатни, ҳам сўзга грамматик маъно бериш вазифасини бир пайтда бажармоқда, деган хулосани келтириб чиқаради. Агар мазкур фикрларни инобатга оладиган бўлсак, бундай ҳолатларни сўз ясовчи қўшимчаларда ҳам кузатишимиз мумкин. Масалан, куз лексемаси кийим лексемаси билан ҳеч қандай воситаларсиз боғлана олмайди. Куз лексемасига –ги сўз ясовчи қўшимча қўшилгандан сўнг улар ўзаро боғлана олади. *Кузги кийим*. Ёки

мақтан бола бирикуви на мазмунан на грамматик томондан боғланди. *Мақтанчоқ бола* бирикувида мазмунан боғланиш мавжуд. Мазкур ҳолатларни инобатга олган ҳолда яна бир янги терминни тилшуносликка олиб кириш мумкин. Бироқ бу, ўлчамнинг, қўшимчаларнинг энг характерли таснифига мос келмайди. Қўшимчаларнинг вазифасига кўра таснифлашда асосий мезон сифатида белгиланган меъёрлар хиралашиб қолади. Бир пайтнинг ўзида битта морфема, яъни қўшимча турли хил вазифаларни бажариши мумкин, лекин бу ҳолат ҳамма тил бирликларида кузатилади. Мана шундай ҳолатларни аралаштириб юбориш натижасида тилда турли хил мунозарали, баҳсталаб фикрлар юзага келмоқда. Бу эса ўқувчиларнинг тилни соф ҳолда тушунишларига бироз салбий таъсир қилмоқда.

Демак, морфемаларни вазифасига кўра ўзига хос хусусиятларини алоҳида-алоҳида ёритиш, уларни бирлаштирувчи ва фарқли ҳолатларини изоҳлаш орқали чалкаштирмаслик, аниқ хулосага келиш мумкинлигини кўрсатади.

Адабиётлар:

1. Мирзақулов Т. Грамматика ўқитишнинг лингвистик асослари. – Т.: Ўқитувчи, 1994.
2. Асқарова М, Қосимова К., Жамолова Ҳ. Ўзбек тили. – Т.: Ўқитувчи. 1976 .
3. Асқарова М., Абдурахмонов Х. Ўзбек тили грамматикасининг практикуми. -Т.: Ўқитувчи, 1972.
4. Ўзбек тили грамматикаси. II том. - Т.: Фан, 1975.
5. Маҳмудов Н., Нурмонов А., Собиров А., Набиева Д. Тасвир. 6-синф.. – Т., 2017.
6. Ҳозирги ўзбек адабий тили. А.Нурмонов ва бошқалар. Ўқитувчи. – Т., 2015.
7. Раҳматуллаев Ш. Ҳозирги адабий ўзбек тили. – Т.: Университет, 2006.
8. Сапаев Қ. Ҳозирги ўзбек тили (морфемика, сўз ясалиши, морфология). – Т., 2009.
9. Сайфуллаева Р. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Т.: Фан, 2006.

(Тақризчи: А.Мамажонов – филология фанлари доктори, профессор)